

PRIKAZI KNJIGA

Str. 153-162.

Veljko Milutinović: *The 'Right to Damages' under EU Competition Law, From Courage v Grehan to the White Paper and Beyond*, Kluwer Law International, 2010, XXI, + 405 stranice.

Domaće tržište knjiga posvećenih raznim aspektima prava i politike EU konkurencije je u odnosu na neka druga pitanja prava EU, relativno bogato. Moglo bi se reći da je bogatije nego što bi se očekivalo prema stanju konkurencije koje realno postoji u Srbiji, pa i u pogledu nivoa institucionalnih odnosa koji postoje između EU i Srbije.

I u ovom slučaju se pokazalo da bi razloge tome trebalo tražiti u spremnosti i entuzijazmu autora (uglavnom mlađih) da nezavisno od političkih i ekonomskih odnosa između Srbije i EU istražuju nove i aktuelne teme i time "održe korak" sa savremenom teorijom u pojedinim oblastima prava EU. U ovom slučaju u oblasti zaštite individualnih prava u slučaju povrede pravila konkurencije. Time se ovom knjigom pokazuje da interes domaće nauke za pravo EU, nasuprot nepoverenju koje iz dana u dan raste prema EU i, posebno, njenoj politici širenja prema Srbiji, ne jenjava kao i naučna znatiželja za izučavanjem i interpretiranjem njenog prava u celini ili njegovih pojedinih delova. Tome je samo delimično doprinelo zvanično opredeljenje Srbije da u cilju što bržeg uključivanja u evropske integracije uskladi ili harmonizuje domaće pravo sa pravom EU, što svakako podrazumeva i prethodno upoznavanje prava EU. Ovo ističemo zbog toga što su u prethodnom desetogodišnjem periodu projekti usklađivanja domaće prava sa pravnim tekovinama EU podsticani (i finansijski podržavani) uglavnom iz

inostranstva, umesto iz Srbije. U sličnim okolnostima je nastala i ova knjiga o kojoj će u daljem tekstu biti reči.

U pitanju je monografija Veljka Milutinovića, *The 'Right to Damages' under EU Competition Law, From Courage v Grehan to the White Paper and Beyond*, koja predstavlja štampanu i donekle izmenjenu verziju doktorskog rada koji je autor odbranio 2009. godine na prestižnom (a verovatno i najuglednijem) Evropskom univerzitetskom institutu (European University Institute) u Firenci, kod profesora Hannsa Ullricha kao mentora. Knjigu je objavila ugledna svetska kuća Kluwer Law International, u seriji Evropske monografije, knjiga broj 73. Predgovor je napisao dr Assimakis Komninos, jedan od vodećih stručnjaka i propagatora privatnopravne primene prava konkurencije.

Pitanja obrađena u knjizi su grupisana u 14 delova, koji su naslovljeni kao: pravo konkurencije i njegova primena (deo prvi), inicijative Komisije: od Deringerovog izveštaja do Uredbe o modernizaciji (deo drugi), nastanak prava na štetu (deo treći), razvoj prava EU na naknadu štete (deo četvrti), pojam odgovornosti, pravni osnov i krivica (deo peti), šteta i uzročnost (šesti deo), ništavost (sedmi deo), povraćaj nezakonito stečenih sredstava (osmi deo), prevaljivanje cene, indirektni kupci i naknada štete (deveti deo), 'pravi tužilac' prema pravu EU (deseti deo), obavezujuće dejstvo odluka Komisije (jedanaesti deo), obavezujuće dejstvo odluka nacionalnih tela (dvanaesti deo), ozakonjenje prava na štetu (trinaesti deo) i opšti zaključci i moguće dodatne opcije (četnaesti deo). Navedena pitanja koja prati iscrpna literatura i registar pojmova su obrađena na 405 stranica.

Koliko je piscu ovih redova poznato, ovo je prva knjiga domaćih autora koja na monografski način obrađuje pitanje tzv. privatnopravne primene prava konkurencije i jedna od malobrojnih i u svetskoj literaturi. Već ta činjenica govori o aktuelnosti pitanja koja su obuhvaćena ne baš potpuno odgovarajućim pojmom (bar u srpskom jeziku) "privatnopravna primena" prava konkurencije. Naime iza engleskog pojma *private enforcement*, koji se najlakše može prevesti kao "privatnopravna primena" ili "privatno izvršenje" kriju se i brojna druga i složenija pitanja koja su povezana sa ovim institutom. Ne ulazeći detaljnije u ovu složenu problematiku osnovne razloge za uvođenje privatne primene i njenu popularizaciju u Evropskoj uniji i u ostalim evropskim državama bi trebalo tražiti u nepotpunosti i nedovoljnosti do tada praktikovane tzv. javne primene prava konkurencije. Naime, u Evropi se dugo vremena smatralo da pravo konkurencije kao deo javnog prava treba, pre svega ili čak i isključivo da štiti interese države, kao

javne interese proklamovane politikom konkurencije. Otuda su države staranje nad poštovanjem pravila konkurencije poverile posebnim državnim organima (a ne sudovima) koji se označavaju kao nezavisna regulatorna tela, u prvom stepenu, dok u drugom stepenu postupak sudske kontrole vrše nadležni sudovi. U Srbiji je posao zaštite konkurencije na domaćem tržištu poveren Komisiji za zaštitu konkurencije i Upravnom sudu u drugom stepenu u postupcima po upravnim sporovima.

Osnovni problem u tako koncipiranom sistemu primene pravila konkurencije nastaje zbog toga što Evropska komisija i nacionalna regulatorna tela u slučaju povrede kartelnih propisa mogu da izriču samo tzv. javno pravne sankcije: novčane kazne i tzv. strukturne mere.

Novčane kazne imaju pre svega kazneni karakter i odvratajuće dejstvo i slivaju se u budžet države, pa ni na koji način ne mogu da obeštete pojedince kao potrošače niti druge učesnike na tržištu koji su takvim ponašanjem pretrpeli stvarnu štetu. Kako ni sprovođenjem strukturnih mera pojedinci nisu mogli biti obeštećeni, postavljeno je pitanje da li pojedinci imaju pravo na posebne tužbe za naknadu štete. U slučaju pozitivnog odgovora, nameću se brojna konkretna pitanja pravnih sredstava i postupka ostvarivanja zaštite tako povređenih prava i interesa. Autor takođe zapaža i razrađuje tezu da privatnopravna primena utiče ne samo na pitanja procedure i pravnih lekova, već i na sadržinu materijalnog prava koje se primenjuje.

Iako neka od konkretnih pitanja koja se tiču postupka zaštite ili naknade štete, podsećaju na ona koja su u nacionalnim pravima regulisana pravilima o klasičnoj šteti, pravo na naknadu štete u pravu EU ima niz osobenosti. Ove osobenosti su rezultat činjenice da šteta nastaje povredom nadnacionalnog propisa (komunitarnog prava ili prava EU), ali o tome odlučuju nacionalni sudovi, a ne Evropska komisija ili Sud pravde. Otuda je autor, nakon što je u uvodnoj prvoj i drugoj glavi obradio opšta pitanja prava konkurencije i odgovarajuće inicijative za modernizaciju njihove primene, treću, četvrtu, petu i šestu glavu, posvetio tzv. materijalno pravnim aspektima nastanka i postojanja štete: postojanju povrede kartelnog propisa, postojanju štete i postojanju uzročne veze između povrede i nastale štete.

Među njima se, u postupku ostvarivanja naknade štete, kao prethodno postavilo pitanje pravnog osnova na koji se pojedinci mogu pozvati u postupcima za naknadu štete: da li osnov tražiti u komunitarnom ili u nacionalnom pravu. U okviru svakog od ovih rešenja analizirana su dalja moguća rešenja. Kao moguće osnove autor u trećoj i četvrtoj glavi navodi

dva komunitarna principa: princip direktnog dejstva i princip delotvornosti ili efikasnosti. Reč o je o opštim principima koji važe i u ostalim oblastima komunitarnog prava (ne samo za naknadu štete) što je od autora zahtevalo opšta znanja o prava EU. Pravim prikazom strukture prava EU i složenog mehanizma njegovog funkcionisanja, kao i produbljenom analizom štete i njene naknade, autor se kvalifikovao u prave poznavaoce prava EU kojih je, i dalje, u domaćoj teoriji, mali broj.

Nakon što je analizirao moguće osnove štete, autor je u petoj i šestoj glavi naveo i ostale uslove za naknadu štete: odgovornost i uzročnu vezu između povrede i nastale štete. Kod prvog elementa, posebna pažnja je posvećena krivici kao elementu odgovornosti, pri čemu je konstatovano da je značaj krivice opravdano potisnut u korist objektivnog pojma (strict liability).

U drugom delu knjige (od sedme glave pa nadalje) autor analizira posledice postojanja zabranjenog kartelnog sporazuma: ništavost i nastalu štetu i uslove za pokretanje odgovarajućeg postupka naknade štete. Raspravu o ovim pitanjima autor počinje razmatranjima o ništavosti kartelnih sporazuma i pravu na povraćaj nezakonito stečenih sredstava, a nakon toga u devetoj glavi detaljno analizira prava tužilaca na korišćenje prigovora prevalljivanja cene i prava indirektnih kupaca u pravu SAD, gde su ovi instituti, za razliku od prava EU, već prilično razvijeni. Pitanje "pravog" odn. optimalnog tužioca u pravu EU su detaljno analizirana u desetoj glavi.

Poslednje tri glave su posvećene pitanjima obavezujućeg dejstva odluka nacionalnih regulatornih tela i Evropske komisije. Ove odluke su od posebnog značaja u postupcima pokrenutim po tzv. pratećim ili nesamostalnim tužbama. Naime, u praksi se pravi razlika između tzv. pratećih ili nesamostalnih tužbi i samostalnih tužbi. Prve se podnose tek ako je i kada je regulatorno telo svojom odlukom utvrdilo da postoji zabranjeni kartelni sporazum, odnosno da je povređen kartelni propis, dok se druge podnose nezavisno od odluka regulatornih tela.

Na kraju, a na osnovu analize stanja koje postoji u pravu EU i u njenim državama članicama autor se sa razlogom zalaže da se pravo na naknadu štete "ozakoni" zajedničkim propisima na nivou EU. Time bi se, prema shvatanju autora, na nivou EU povećala delotvornost komunitarnog prava, a pojedincima bi se omogućila naknada štete nastale i po osnovu povrede prava konkurencije.

Sa navedenom sadržinom, a posebno načinom na koji su tumačena i izložena odabrana pitanja, knjiga "Pravo na naknadu štete po osnovu prava

konkurencije" predstavlja referentnu i nezaobilaznu literaturu za one koji se na produbljeni način bave pravom EU na poslediplomskim studijama i drugim oblicima naprednog izučavanja prava EU, ali i za one koji praktično primenjuju pravo konkurencije: sudije, advokati i regulatorna tela. Knjigu preporučuje i bogata i ažurna sudska praksa koju autor navodi kod obrade gotovo svih pitanja, kao i raznovrsni teorijski stavovi koji su na pravno korektan način i sa punim uvažavanjem njenih autora interpretirani, analizirani ili podvrgnuti kritičkoj oceni.

Na kraju, ovakvom knjigom njen autor dokazuje da se pravom EU može na vrlo ozbiljan način baviti i van Evropske unije, što čini čast ne samo autoru nego i srpskoj pravnoj teoriji.

Prof. dr Radovan D. Vukadinović, predsednik Udruženja za evropsko pravo.